

IMPACTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

Prof. univ. dr. Florica BRAȘOVEANU

Universitatea Ovidius din Constanța

floriordache@yahoo.com

ABSTRACT: Impact of climate change on human rights.

This paper aims to investigate the impact of climate change on human rights, with a particular focus on how extreme weather events and other manifestations of climate change affect fundamental rights. Through the analysis of concrete situations, the paper sheds light on the links between climate change and human rights, highlighting the associated risks and challenges. Finally, solutions and policy recommendations are proposed, with a focus on the protection and promotion of human rights in a changing climate.

Keywords: *climate change, human rights, extreme weather events, fundamental rights, climate change adaptation, climate migration.*

Introducere

În era contemporană, suntem martorii unor schimbări globale care amenință întregul ecosistem al planetei noastre. Printre acestea, schimbările climatice reprezintă o problemă majoră, cu consecințe alarmante care afectează multe sfere ale vieții umane, inclusiv libertatea și drepturile omului. Cu toate că legătura între schimbările climatice și drepturile omului a fost recunoscută de comunitatea internațională, impactul direct al acestui fenomen asupra libertății și drepturilor omului rămâne un domeniu de cercetare activă pentru deciziile de politici.

Această lucrare își propune să exploreze modul în care schimbările climatice afectează drepturile omului și libertatea, cu accent pe comunitățile cele mai vulnerabile. Într-o lume în care evenimentele climatice extreme, creșterea nivelului mării și alte manifestări ale schimbărilor climatice devin tot mai frecvente, înțelegerea impactului acestor fenomene asupra drepturilor omului este de o importanță crucială.

Prin urmare, această cercetare este un pas necesar și oportun în direcția înțelegerii și gestionării amenințărilor pe care schimbările climatice le reprezintă pentru libertatea și drepturile omului, oferind perspective și soluții pentru viitor.

În actualul context global, schimbările climatice reprezintă una dintre cele mai mari provocări cu care omenirea se confruntă. Acestea nu doar că amenință biodiversitatea și stabilitatea ecosistemelor naturale, dar au și impact semnificativ asupra societății umane. Fenomenele climatice extreme, cum ar fi inundațiile, secetele și furtunile, devin tot mai frecvente și intense, punând în pericol viețile și bunăstarea oamenilor din întreaga lume.¹

Totuși, impactul schimbărilor climatice asupra omenirii nu se limitează la distrugerii fizice și economice. Schimbările climatice afectează și libertatea și drepturile omului, cu implicații profunde pentru justiția socială. Acest fapt este din ce în ce mai recunoscut în rândul cercetătorilor și al instituțiilor internaționale.²

Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice (UNFCCC) a stabilit deja că schimbările climatice pot avea "efecte adverse asupra drepturilor omului".³ Aceasta include dreptul la viață, la hrană, la apă potabilă și la sănătate, precum și dreptul la un mediu nepericlitat, la locuință și la dezvoltare. În același timp, comunitățile cele mai vulnerabile, precum populațiile indigene, femeile, copiii și săracii, sunt categoriile cele mai afectate de schimbările climatice, ceea ce accentuează inegalitățile sociale.⁴

Cu toate acestea, în pofida creșterii gradului de conștientizare a acestui subiect, încă există nevoia unei cercetări mai aprofundate pentru a înțelege pe deplin complexitatea și amploarea impactului schimbărilor climatice asupra libertății și drepturilor omului. Aceasta este necesară pentru a ne asigura că răspunsurile noastre la schimbările climatice sunt nu

1 Duțu M., „*Climate law. The legal regime for combating and mitigating global warming and adapting to the effects of climate change*” (in original in Romanian), București, Universul Juridic Publishing House, 2021, p. 23.

2 Aminzadeh, Sara C., „A Moral Imperative: The Human Rights Implications of Climate Change”, in *Hastings International and Comparative Law Review*, no. 30 (2007/2006), p. 231.

3 *Acordul de la Paris privind schimbările climatice*, 3 February 2023. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/climate-change/paris-agreement/>.

4 Durac, G., „*Aspecte Referitoare La Protecția Aerului Și Climei Prin Reglementări Legislative*”, în *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica XI*, no. 2 (2022), pp. 451–76.

numai eficiente din punct de vedere climatic, ci și socialmente echitabile și conforme cu drepturile omului.

2. Fundament teoretic

Pentru a înțelege legătura dintre schimbările climatice și drepturile omului, este esențial să ne referim la literatura de specialitate existentă în domeniu. În ultimul deceniu, cercetătorii au început să se aplece tot mai mult asupra acestei teme, cu un accent deosebit pe drepturile omului ca o problemă centrală în lupta împotriva schimbărilor climatice.

Studiile publicate în reviste precum „Nature Climate Change”, „Climate Policy” și „Human Rights Quarterly” ilustrează impactul semnificativ al schimbărilor climatice asupra drepturilor omului. Aceste studii analizează diverse aspecte, de la impactul schimbărilor climatice asupra dreptului la sănătate și securitate, la legătura dintre schimbările climatice și drepturile omului în contextul migrației.

Teoria justiției climatice reprezintă o abordare cheie pentru a înțelege legătura dintre schimbările climatice și drepturile omului. Justiția climatică examinează distribuția neegală a efectelor schimbărilor climatice, precum și responsabilitatea diferitelor grupuri și națiuni față de acestea. În acest context, schimbările climatice sunt văzute nu numai ca o problemă de mediu, ci și ca o problemă de drepturile omului și de justiție socială.⁵

Conceptul de „drepturile omului în schimbările climatice” a fost, de asemenea, explorat în cercetarea academică. Acesta se referă la ideea că toți oamenii au dreptul la un mediu sănătos și la protecție împotriva efectelor negative ale schimbărilor climatice. Aceasta include drepturi precum dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la hrană, dreptul la apă și dreptul la un mediu nepericlitat.⁶

Aceste teorii și concepte vor fi utilizate în cadrul acestei lucrări pentru a explora și a analiza în profunzime impactul schimbărilor climatice asupra libertății și drepturilor omului.

5 Dușu M., Dușu A., *Environmental law. University course*, 4th edition (in original in Romanian), C.H. Beck Publishing House, 2014.

6 Brasoveanu, F., „Considerations on the Right to a Healthy Living Environment”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series* 16, no. 1 (2016), pp. 53–57.

3. Schimbările climatice și impactul lor asupra societății

Schimbările climatice reprezintă o modificare semnificativă și persistentă a modelelor climatice globale sau regionale. În principal, sunt cauzate de activitățile umane, cum ar fi emisiile de gaze cu efect de seră provenite din arderea combustibililor fosili și defrișările. Rezultatul este o încălzire globală accelerată, care are numeroase efecte negative asupra planetei și a societăților umane.

Una dintre cele mai evidente manifestări ale schimbărilor climatice este creșterea temperaturilor globale, cunoscută sub numele de încălzire globală. Aceasta duce la topirea ghețarilor și a calotelor polare, fenomen care cauzează creșterea nivelului mării. Consecințele includ inundații, erodarea coastelor și chiar dispariția unor insule și comunități de coastă.

Schimbările climatice sunt, de asemenea, responsabile pentru intensificarea fenomenelor meteorologice extreme. Furtunile, uraganele, secetele și valurile de căldură devin tot mai severe și mai frecvente. Aceste evenimente pot avea efecte devastatoare, distrugând comunități, perturbând economiile și ducând la pierderea de vieți omenești.

Impactul schimbărilor climatice nu este uniform la nivel global. Comunitățile cele mai vulnerabile, cum ar fi populațiile indigene, săracii și cei care trăiesc în țările în curs de dezvoltare, sunt adesea cele mai afectate. Acestea au mai puține resurse pentru a se adapta la schimbările climatice și sunt, de asemenea, mai dependente de resursele naturale, care sunt amenințate de schimbările climatice.

În același timp, schimbările climatice pot agrava conflictele existente și pot genera noi tensiuni, deoarece resursele devin tot mai limitate.⁷

Acestea sunt doar câteva dintre modurile în care schimbările climatice pot avea un impact asupra societății umane. În continuare, vom explora cum aceste schimbări afectează libertatea și drepturile omului.

⁷ De exemplu, schimbările climatice pot amplifica presiunile asupra resurselor naturale, cum ar fi apa și solul, exacerbând competiția pentru aceste resurse și creând potențialul pentru conflicte.

4. Libertatea și drepturile omului în contextul schimbărilor climatice

Schimbările climatice reprezintă o amenințare majoră la adresa drepturilor omului. Acestea pot afecta o serie de drepturi fundamentale, printre care se numără:

- Dreptul la viață și securitate: Evenimentele meteorologice extreme, cum ar fi uraganele și inundațiile, pot pune în pericol viața și securitatea oamenilor. De asemenea, schimbările climatice pot agrava conflictele, ducând la violență și punând astfel în pericol dreptul la viață și securitate.
- Dreptul la hrană: Schimbările în modelele climatice pot perturba producția alimentară, afectând astfel dreptul la hrană. De exemplu, secetele pot cauza eșecuri ale recoltelor, iar creșterea nivelului mării poate afecta producția de alimente în regiunile de coastă.
- Dreptul la sănătate: Schimbările climatice pot avea efecte negative asupra sănătății, inclusiv prin creșterea bolilor transmise de vectori⁸, prin exacerbarea problemelor de sănătate legate de căldură și poluare, și prin afectarea sistemelor de sănătate prin evenimente climatice extreme.
- Dreptul la locuință: Creșterea nivelului mării și fenomenele meteorologice extreme pot duce la deplasarea oamenilor din locuințele lor, încălcând astfel dreptul la locuință.
- Libertatea de mișcare: Schimbările climatice pot forța oamenii să se deplaseze din locurile lor de origine, fie datorită degradării mediului, fie datorită dezastrelor naturale. Acest lucru poate restricționa libertatea de mișcare și poate duce la apariția de migranți climatici.

Un caz relevant este cel al populațiilor indigene, care sunt deosebit de vulnerabile la schimbările climatice. Aceste comunități sunt adesea dependente de mediul lor natural pentru mijloacele lor de subsistență, și astfel, schimbările climatice pot avea un impact devastator asupra drepturilor și libertăților lor.⁹

8 Cum ar fi malaria.

9 O altă situație se referă la migrația climatică. În regiuni precum Bangladesh, creșterea nivelului mării a forțat deja mulți oameni să se deplaseze din locurile lor de origine. Aceștia se confruntă adesea cu condiții dificile și cu vulnerabilitate la abuzuri și la încălcarea drepturilor lor.

Astfel, este clar că schimbările climatice sunt o problemă majoră de drepturile omului, iar abordarea acestei probleme este esențială pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor.

5. Răspunsul internațional și național la această problemă

La nivel internațional, există o creștere a conștientizării privind intersecția dintre schimbările climatice și drepturile omului.¹⁰ Organizații precum Organizația Națiunilor Unite (ONU) și Uniunea Europeană (UE)¹¹ au început să integreze drepturile omului în politicile și strategiile lor de combatere a schimbărilor climatice.

Schimbările climatice au devenit o preocupare majoră pentru comunitatea internațională, motiv pentru care au fost încheiate mai multe tratate internaționale menite să abordeze această problemă.

1. Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice (UNFCCC): Adoptată în 1992 și intrată în vigoare în 1994 reprezintă primul tratat global dedicat schimbărilor climatice. Obiectivul principal al acestei convenții este de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră în scopul limitării creșterii temperaturii medii globale și de a proteja drepturile omului și mediul înconjurător.

2. Protocolul de la Kyoto: Adoptat în 1997, ca parte a UNFCCC, acest protocol stabilește angajamente de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră pentru țările dezvoltate. Prin aceasta, s-a recunoscut responsabilitatea istorică a acestor țări în crearea problemelor legate de schimbările climatice.

3. Acordul de la Paris: Adoptat în 2015 în cadrul Conferinței Părților de la Paris (COP21), acest tratat reprezintă un pas semnificativ în

10 N. V. Dură, C. Mititelu, „Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights”, in vol. *Exploration, Education and Progress in the third Millennium*, vol. I, no. 4, Galati University Press, Galați, 2012, pp. 103-127; C. Mititelu, „The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty”, in *“Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. XIII, Issue 2, 2013, pp. 128-133; C. Mititelu, „The European Convention on Human Rights”, in vol. *10th Edition of International Conference The European Integration – Realities and Perspectives*, Danubius University Press, Galati, 2015, pp. 243-252.

11 N. V. Dură, „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, nr. 1, 2006, pp. 129-151; N. V. Dură, „Principalele organisme și organizații internaționale cu preocupări și atribuții în domeniul promovării și asigurării protecției juridice a drepturilor omului”, în *Dionysiana*, I (2007), no. 1, pp. 18-25.

combaterea schimbărilor climatice. Acordul de la Paris impune obiectivul limitării creșterii temperaturii medii globale sub 2°C față de nivelul din perioada pre-industrială, cu eforturi suplimentare pentru limita de 1,5°C. Acest tratat este primul cu caracter universal, angajând atât țările dezvoltate, cât și pe cele în curs de dezvoltare, să își reducă emisiile și să coopereze în vederea combaterii schimbărilor climatice.

4. Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă: Adoptată în 2015 de către toate statele membre ale Organizației Națiunilor Unite conține 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD), care includ și obiective referitoare la schimbările climatice. Această agendă recunoaște importanța protejării mediului pentru asigurarea unui viitor sustenabil și echitabil pentru toți oamenii.

Aceste tratate internaționale au stabilit cadrul juridic și politic necesar pentru abordarea schimbărilor climatice la nivel global. Ele solicită statelor să ia măsuri concrete pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, adaptarea la efectele schimbărilor climatice și sprijinirea țărilor vulnerabile în eforturile lor de a face față provocărilor climatice.¹²

Legătura dintre drepturile omului și aceste tratate este evidentă. Schimbările climatice pot amenința dreptul la un mediu sănătos și sigur, dreptul la apă și alimente, dreptul la sănătate, drepturile comunităților indigene și drepturile copiilor și generațiilor viitoare. Prin urmare, tratatele internaționale referitoare la schimbările climatice au ca obiectiv protejarea drepturilor omului și promovarea unui viitor durabil și echitabil pentru toți oamenii. Implementarea acestor tratate este esențială pentru asigurarea respectării drepturilor omului și pentru combaterea unei amenințări globale precum schimbările climatice.

Acordul de la Paris din 2015 reprezintă un exemplu notabil al acestei tendințe. Acest acord internațional, semnat de 196 de părți, își propune să limiteze încălzirea globală și să promoveze adaptarea la efectele schimbărilor climatice. Importanța drepturilor omului este recunoscută explicit în preambulul Acordului, ceea ce arată recunoașterea interconexiunii dintre schimbările climatice și drepturile omului.¹³

12 Căzănel M., „Exercising the Exception to Non-Performance in the Purchase Agreement”, în *International Academic Conference on Research in Social Science (IACRSS)*, Oxford, 2019, pp.4-13.

13 Humphreys, Stephen. „*Human Rights and Climate Change*”, Cambridge University Press, 2010.

Municipalitățile și comunitățile globale se confruntă direct cu consecințele schimbărilor climatice. Pentru aceste entități, impactul asupra drepturilor omului nu reprezintă doar o temă de dezbatere, ci o realitate persistentă. Delegația Uniunii Europene la Geneva și Misiunea Permanentă a Insulelor Marshall, în colaborare cu Oficiul Înalțului Comisar pentru Drepturile Omului au organizat în anul 2022 un simpozion în cadrul căruia au adus în discuție practici și experiențe la nivel local.

În același timp, numeroase țări au început să-și dezvolte propriile strategii naționale pentru a combate schimbările climatice și a proteja drepturile omului. Acestea pot include măsuri precum trecerea la energie curată, protejarea comunităților vulnerabile¹⁴ și integrarea considerațiilor legate de drepturile omului în politicile de adaptare la schimbările climatice.

Cu toate acestea, există încă lacune și provocări semnificative. Eforturile de combatere a schimbărilor climatice sunt adesea insuficiente pentru a ține pasul cu viteza și amploarea schimbărilor climatice. În plus, în multe cazuri, considerațiile legate de drepturile omului sunt încă insuficient integrate în aceste eforturi. De asemenea, există diferențe semnificative în capacitatea țărilor de a răspunde la schimbările climatice, cu țările în curs de dezvoltare fiind adesea cele mai vulnerabile și cele mai puțin capabile să se adapteze.

În acest context, este esențial ca răspunsurile internaționale și naționale la schimbările climatice să fie nu numai ambițioase și eficiente din punct de vedere climatic, ci și echitabile și conforme cu drepturile omului.

6. Soluții și recomandări

Schimbările climatice și impactul lor asupra drepturilor omului reprezintă o provocare majoră care necesită un răspuns ambițios și cuprinzător. Mai jos enumerăm câteva strategii și recomandări potențiale:

- Integrarea drepturilor omului în politica climatică: Este esențial ca drepturile omului să fie luate în considerare în toate aspectele politicii climatice, atât la nivel internațional, cât și național. Aceasta ar trebui să includă protejarea drepturilor celor mai vulnerabili la schimbările climatice, cum ar fi populațiile indigene, săracii și cei care trăiesc în țările în curs de dezvoltare.

14 C. Mititelu, „The Human Rights and the Social Protection of Vulnerable Individuals”, în *Journal of Danubius Studies and Research*, vol. II, nr. 1/2012, pp. 70-77.

- Investiții în adaptare: Adaptarea la schimbările climatice este esențială pentru protejarea drepturilor omului. Aceasta ar putea include investiții în infrastructura rezistentă la climă, în îmbunătățirea gestionării apei și în protecția comunităților vulnerabile.
- Educație și sensibilizare: Este important să se sensibilizeze publicul larg și factorii de decizie cu privire la legătura dintre schimbările climatice și drepturile omului. Acest lucru ar putea include promovarea educației despre schimbările climatice în școli, organizarea de campanii de conștientizare și formarea jurnaliștilor și a altor comunicatori cheie.
- Cercetare suplimentară: Este nevoie de mai multe cercetări pentru a înțelege pe deplin impactul schimbărilor climatice asupra drepturilor omului și pentru a dezvolta strategii eficiente de adaptare.¹⁵

Aceste recomandări sunt doar puncte de plecare și este important să se ia în considerare specificitatea contextului local și național în dezvoltarea și implementarea strategiilor de combatere a schimbărilor climatice și de protejare a drepturilor omului.

7. Concluzii

Această lucrare a explorat impactul schimbărilor climatice asupra drepturilor omului, subliniind legătura strânsă dintre aceste două domenii. Am demonstrat că schimbările climatice pot avea un impact semnificativ asupra unei varietăți de drepturi fundamentale, inclusiv dreptul la viață, securitate, hrană, sănătate, locuință și libertatea de mișcare.

În acest context, am discutat despre vulnerabilitatea disproporționată a anumitor grupuri, inclusiv populațiile indigene, săracii și cei din țările în curs de dezvoltare, care se confruntă cu cele mai mari riscuri în fața schimbărilor climatice. Am examinat, de asemenea, acțiunile întreprinse la nivel internațional și național pentru a combate schimbările climatice și a proteja drepturile omului, evidențiind că, deși s-au făcut progrese, rămân încă lacune și provocări semnificative.

Importanța protejării drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice nu poate fi supraestimată. Nu numai că acest lucru este esențial pentru a asigura demnitatea și bunăstarea tuturor oamenilor, dar este și

¹⁵ Aceasta ar putea include cercetări interdisciplinare care să aducă împreună specialiști în climă, drepturile omului, politici și alte domenii relevante.

o componentă crucială a unui răspuns eficient și echitabil la schimbările climatice.

Educația și sensibilizarea pot juca un rol crucial în protejarea drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice. Acest lucru se poate realiza în mai multe moduri.

În primul rând, ar trebui să fie îmbunătățite curriculele școlare pentru a include mai multe informații despre schimbările climatice și despre modul în care acestea afectează drepturile omului. Aceasta poate încuraja tinerii să devină mai activi în combaterea schimbărilor climatice și în apărarea drepturilor omului.

În al doilea rând, campaniile de sensibilizare pot ajuta la informarea publicului larg despre această problemă. Acestea pot fi realizate prin intermediul mass-media, al rețelelor sociale și al evenimentelor publice.¹⁶

În al treilea rând, formarea jurnaliștilor și a altor comunicatori cheie poate contribui la crearea unei discuții publice mai informate și mai echilibrate despre schimbările climatice și drepturile omului.¹⁷

Adaptarea la schimbările climatice este esențială pentru protejarea drepturilor omului. Aceasta poate include o gamă largă de strategii, de la construcția de infrastructuri rezistente la climă la îmbunătățirea gestionării apei și a solului.

De exemplu, construirea de diguri și baraje poate ajuta la protejarea comunităților împotriva inundațiilor, în timp ce îmbunătățirea sistemelor de irigație poate ajuta la asigurarea securității alimentare în fața secetelor. De asemenea, este important să se investească în protejarea și restaurarea ecosistemelor naturale, cum ar fi pădurile și mangrovele, care pot juca un rol crucial în atenuarea efectelor schimbărilor climatice.

Pentru a fi eficiente, strategiile de adaptare trebuie să fie adaptate la contextul local și să ia în considerare nevoile și drepturile celor mai vulnerabili. Aceasta înseamnă, de exemplu, asigurarea faptului că vocea comunităților indigene și a altor grupuri vulnerabile este ascultată în procesul de planificare și implementare a adaptării.

În încheiere, această lucrare subliniază nevoia urgentă de acțiune pentru a proteja drepturile omului în fața schimbărilor climatice. Aceasta

16 Efectele schimbărilor climatice asupra drepturilor omului și rolul activiștilor de mediu în această chestiune – Miercuri, 19 mai 2021'. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0245_RO.html (Accessed 2 August 2023).

17 F. Brașoveanu, „*Considerations on the Right to a Healthy Living Environment*” ...

include consolidarea angajamentelor politice, sporirea investițiilor în adaptare, sensibilizarea publicului larg și stimularea cercetării în acest domeniu. Toate aceste eforturi vor fi esențiale pentru a asigura un viitor durabil și echitabil într-o lume în schimbare climatică.

Bibliografie:

- ADGER, W. N., et al., *Fairness in adaptation to climate change*, MIT Press, 2006.
- AMINZADEH, S. C., „A Moral Imperative: The Human Rights Implications of Climate Change”, in *Hastings International and Comparative Law Review*, 30 (2007/2006), p.231.
- BARNETT, J.; W. Neil Adger, „Climate change, human security and violent conflict”, in *Political Geography* 26. 6 (2007), pp.639-655.
- BRAȘOVEANU, F., „Considerations on the Right to a Healthy Living Environment”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series* 16, 1 (2016), pp.53–57.
- CANEY, Simon, „Climate change and the duties of the advantaged”, in *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 13.1 (2010), pp.203-228.
- CĂZĂNEL, M., „Exercising the Exception to Non-Performance in the Purchase Agreement”, în *International Academic Conference on Research in Social Science (IACRSS)*, Oxford (2019), pp.4-13.
- DURAC, G., „Aspecte Referitoare La Protecția Aerului Și Climei Prin Reglementări Legislative”, în *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica* XI, 2 (2022), pp.451–476.
- DURĂ, N. V., „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 1 (2006), pp.129-151.
- DURĂ, N. V., „Principalele organisme și organizații internaționale cu preocupări și atribuții în domeniul promovării și asigurării protecției juridice a drepturilor omului”, în *Dionysiana*, 1 (2007), pp.18-25.
- DURĂ, N. V.; Mititelu, C., „Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights”, în vol.

Exploration, Education and Progress in the third Millennium, Galati University Press, Galați, 4 (2012), pp.103-127.

- DUȚU, M., *Climate law. The legal regime for combating and mitigating global warming and adapting to the effects of climate change* (in original in Romanian), București, Universul Juridic Publishing House, 2021.
- DUȚU, M.; Duțu A., *Environmental law. University course*, 4th edition (in original in Romanian), C.H. Beck Publishing House, 2014.
- DUȚU, M.; Duțu-Buzura, M.M., „Introduction to climate law – Complex legal regime and a unique scientific discipline” (in original in Romanian), în *Studii și Cercetări Juridice / Legal Studies and Research*, 9 (65), 3 (2020), p.346.
- DUȚU, M., „Impactul schimbărilor climatice asupra drepturilor omului. Spre un drept uman fundamental la o climă stabilă”, în *Revista Dreptul*, 04 (2021), pp.107-134.
- DUȚU-BUZURA, A. (coord.), *Law and climate change. Answers, concerns, perspectives* (in original in Romanian), Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2021.
- *Efectele schimbărilor climatice asupra drepturilor omului și rolul activiștilor de mediu în această chestiune – Miercuri, 19 mai 2021*. Accessed 2 August 2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0245_RO.html.
- HUMPHREYS, S., *Human rights and climate change*, Cambridge University Press, 2010.
- MITITELU, C., „The European Convention on Human Rights”, în vol. *10th Edition of International Conference The European Integration – Realities and Perspectives*, Danubius University Press, Galati, 2015, pp.243-252.
- MITITELU, C., „The Human Rights and the Social Protection of Vulnerable Individuals”, în *Journal of Danubius Studies and Research*, II, 1 (2012), pp.70-77.
- MITITELU, C., „The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty”, în *“Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series*, XIII, 2 (2013), pp.128-133.
- SCHLOSBERG, D.; Lisette B. Collins, „From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice”, în *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change* 5.3 (2014), pp. 359-374.

Instrumente juridice internaționale:

- United Nations, *The Universal Declaration of Human Rights*, UN General Assembly, 1948.
- UNFCCC, Adoption of the Paris Agreement, 21st Conference of the Parties, Paris, United Nations, 2015.
- *Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice (UNFCCC)*: Aceasta este convenția internațională de bază privind schimbările climatice, care stabilește un cadru pentru acțiuni internaționale în acest domeniu.
- *Acordul de la Paris privind schimbările climatice*, 3 February 2023. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/climate-change/paris-agreement/>.